

LISTEK.

I. znanstveni shod čeških pravnikov v Pragi.

Za binkoštno dni napovedan, se je ta shod po soglasnih poročilih sijajno obnesel in najširši javnosti dokazal, da je treba češkoslovanski narod na slehernem kulturnem polju vpoštovati in da se tudi njegovo pravništvo lahko meri z najnaprednejšimi narodi. Udeležba je bila naravnost velikanska, seveda pretežno s Češkega in Moravskega, a poslali so na shod svoje zastopnike tudi oddaljeni slovanski narodi. Ministrski predsednik pl. Koerber se je kot pravosodni minister dal zastopati po višjesodnem predsedniku vitezu Wesselem. — Program je bil razdeljen na prijateljske sestanke, slavnostne shode in odsekovne seje. Seveda ne moremo na tesnem našem prostoru vsega popisati. Le nekatere pojave, ki nam predočujejo težnje češkega pravništva, njegovo stališče in razvoj v javnosti sploh in pravni vedi posebej, naj ob kratkem zabeležimo.

Na I. slavnostnem shodu binkoštno nedeljo v krasnem Pantheonu je prvi izpregovoril protektor shoda najvišji maršal kral. češkega Juri knez z Lobkowicz in med drugim rekel:

Današnji shod dokazuje, da je temeljito duševno delo na polju pravne vede, katero so v drugi polovici minulega stoletja izvršili možje češkega naroda, doseglo zadostno višino, da se z uspehom poskusi sklicati češko pravništvo na samostojno znanstveno posvetovanje. Tega pa ni umevati tako, kakor da bi bila gojitev pravne vede v češkem jeziku nekaj novega. Kajti iz svoje zgodovine vemo, da se je prejšnja stoletja v tem kraljevstvu tako, kakor sodstvo, vršilo tudi zakonodajstvo v češkem jeziku, in to ob času, ko se je v mnogih sosednih deželah rabil domači jezik pri tem le redkokdaj, ali se pa sploh ni. Če je pa res, da stanje zakonodajstva in pravila, po katerih se v gotovi deželi in v gotovi dobi izdajajo sodne odločbe, so le praktičen izraz znanstvenih, tisti čas ondu veljavnih pravnih nazorov, potem bi bilo tako že dovolj izpričano, da je češki jezik gojilo tisti čas pravništvo v

znanstvene svrhe. O tem pa imamo še očitnejše dokaze. Iz onih časov se nam je ohranila cela vrsta često izbornih pravniških del, na katera danes lahko s ponosom gledamo kot na spomenike znanstvenih uspehov naših prednikov. Tu zadošča navajati: Knjigo Rožmbersko, spisano v štirinajstem stoletju, dalje poznejša dela odličnih pravnikov, kakršni so bili Andrej z Dubé, Ctibor Tovačovský s Cimburka, Viktorin Kornel iz Všeherd, Brikcí z Zlicka, Pavel Kristián z Koldína in drugi, in po pravici se smemo ponašati, da je v štirinajstem, petnajstem in šestnajstem stoletju stala češka veda na isti stopnji, katero je v tedanji dobi doseglo domače pravništvo kateregakoli sosednega naroda. Do dandanes živ dokaz njih pravniške bistrournosti so naše staroslavne deželne deske, ki so se, izhajajoče iz starega pravnega sistema češkega in pretrpevše vsa naslednja stoletja, prilagodile polagoma zahtevam modernega časa, in danes nimajo le v svoji domovini še polne veljave, nego so služile celo za uzor pri ustanovitvi zemljiškknjižnega reda v nemalo sosednih deželah. Sicer pa se je takratni samostojni razvoj češkega pravnštva v poznejših dobah pač popolno ma ustavil. Mogočni vpliv sistematično obdelavanega rimskega in kanonskega prava, dalje tudi nasledki političnih prevratov v sedemnajstem stoletju, so potlačili stara domača prava ne le na Češkem, nego takorekoč v vsi srednji Evropi. Neugodne poznejše dobe pa niso niti dopuščale, da se bi bilo nadalje v Čehih znanstveno gojilo samostojno tuzemsko pravo. V poznejših stoletjih gotovo ni nedostajalo na Češkem niti praktičnih pravnikov, niti mož, ki so z uspehom zastavljali svoje sile pravniškimi naukom posebej; toda o češkem pravništvu v strogem pomenu besede se tu ne da več govoriti niti glede na jezikovno stran, niti v stvarnem oziru. — Šele v najnovejši dobi je nastala vesela izpremema. Tedaj, ko se je razdelila staroslavna Karlo-Ferdinandova univerza in ko so se ustvarili samostojni visoki nauki češki, se je v našem narodu iznova obudilo znanstveno življenje, in moglo se je zlasti tudi razviti novo moderno češko pravništvo. Vendar pa stoji le-to povsem na drugih temeljih, kot v minulih dobah. Znanstveno delo naših pravnikov je v neločljivem stiku z znanstvom sosednih zemelj, posebno onih, ki so s Čehi državnopravno spojene v eno monarhijo. Kar se tiče poziti vnega prava, se nam je

ozirati na obstoječe avstrijsko zakonodajstvo; kolikor pa gre za vseobčna pravna načela, je tudi za naše pravnike merodajen celotni moderni razvoj pravnih ved. Tako, kakor sami zajemajo iz znanstvenih virov tujih jezikov, množe tudi s svojimi strokovnimi deli znanstvene pridobitve vsega, z njimi kolegijalno združenega pravnštva. Tipični razložek od ostalih pravnikov dela le njih trdna volja: gojiti svojo vedo v svojem jeziku in ne dopuščati, da bi se zasluge, katere so si pridobili, kakorkoli prištevale kateremu koli drugemu narodu. Da je moči sedaj kaj takega zahtevati, da se dá tak program daljnemu znanstvenemu postopanju določiti tudi za bodoči čas, to je sad domoljubnega žara in narodne zavednosti vseh sedaj živečih čeških pravnikov. Za to nam je pa v prvi vrsti zahvaliti one zaslužne može, ki se ob ustanovitvi samostojne pravniške fakultete na visoki šoli praški niso strašili težavne naloge, ustvariti novodobno češko pravno vedo. Pridobivši si sami svoje strokovno znanje v tujem jeziku, so dopolnili, dá, po velikem delu nanovo ustvarili potrebno terminologijo, sestavili potrebne spise in učne knjige ter omogočili, da so srečnejši njih učenci vršili svoje študije v lastnem jeziku. — Ne zdi se mi potrebno, v tej slavni skupščini doslovno navajati imen onih ustvariteljev novodobnega samostojnega češkega pravnštva; kajti velika večina izmed Vas časti v njih svoje bivše ljubljene učitelje, in nas vse navdaja radost, da taisti možje, ki so stali ob zibelki modernega znanstvenega delovanja v okrilju češkega naroda, stoje danes na čelu prvega znanstvenega shoda čeških pravnikov, kateremu je s tem zagotovljen sijajen uspeh. (Burno, dolgotrajno ploskanje in klici: Ať žije R a n d a! Skupščina se razvname v viharno ovacijo g. dvornemu svetniku vit. Randi.)

Knez Lobkowitz je dokončal svoj govor s trikratnim slavaklicem cesarju in kralju, čemur je shod pritrdil z burnim navdušenjem.

Zatem je imel predsednik shoda prof. dr. Anton vit. R a n d a govor, katerega so priobčili radi njegove važnosti tudi nemški strokovni listi. Iz njega naj posnamemo tu nastopno:

Zlasti dve okoliščini sta vplivali, da se letos vrši pravniški shod, deloma štiridesetletnica »Právnícke jednoty v Prazi«,

deloma več kot štiridesetletni obstoj prvega strokovnega časopisa »Právniká«. K temu je tudi pripomogla splošna želja čeških pravnikov, ki se je izražala zlasti ob slovesnem odkritju spomenika velikega češkega pravnika Viktorina Kornela ze Všehrd v Hrudimu l. 1901. Pomen omenjenih dveh okolnosti se da pravilno ocenjevati le, če se vpoštevata tedanje nezadovoljivo stanje javnih učilišč in iz tega izvirajoči bedni nivó češke pravniške literature. Ne kot bi morebiti tisti čas nedostajalo čeških učenjakov in profesorjev na najvišjih učiliščih — toda učili in objavljali so svoja dela skoro skozinskoz v nemškem jeziku, ki je zlasti izza terezijanske in jožefinske dobe stopil na mesto latinskega. Saj je bila višja vzgoja v zakonodajstvu in po velikem delu tudi javna uprava pri tedanjem globokem propadu češkega naroda skoro izključno nemška. Imeli nismo ne gimnazij, ne visokih šol. Na praškem vseučilišču, ki ga je bil Karol IV. slavnega spomina ustanovil incolis regni Bohemiae, se je z neznatnimi izjemami poučevalo v nemščini. In vendar je bila pretežna večina slušateljev, dà, celo velik del profesorjev, češke narodnosti in hrepenelo se je po predavanjih v materinščini. Edina enakopravno znanstvena zavoda sta bila Kralj. češko društvo znanosti v Pragi in Češki Museum. A za organsko in uspešno gojitev znanosti je vsakemu samostojnemu, zavednemu narodu neizogibno treba dobro zasedenih visokih šol, ki ne vzgajajo le uradnikov, odvetnikov, bogoslovcev, zdravnikov, srednješolskih profesorjev, tehnikov i. t. d., nego ki je njih glavni smoter, brezpogojno gojiti vedo samo na sebi ter v tesni zvezi z znanstvenimi društvi, zlasti z akademijami delati vedi in narodnemu napredku vedno in vedno nova pota in vzore. Le na tej poti morejo dandanes narodi doseči višine vede in le tako si morejo v težki narodnostni konkurenci priboriti in zagotoviti trajne socialne in gospodarske uspehe. V tem oziru je veda v resnici sila! Po pravici je zategadelj javno mnenje težilo za ustanovitvijo čeških visokih šol. Znanstvenih zavodov se pa ne da kar na lepem ustvariti, niti z mogočno besedo pričarati iz tál! Tu je šlo torej za to, da se polagoma pripravijo tla in material za najvišje znanstvene zavode in da se nasproti prezirnim sodbam neprijaznih strank dokaže, da so med češkim narodom sposobne moči, ki bi različne panoge znanstva z uspehom gojile v češkem jeziku.

In zlasti tej nalogi naj bi na polju pravne in državne vede služila »Právnická jednota« in glavno njeno glasilo »Právnik«. In služila sta ji vestno. Naše nade nas niso varale. Pri obeh se se sredotočile najboljše moči čeških pravnikov, teoretičnih in praktičnih, v obeh se je delalo vztrajno in navdušeno. Ti dve organizaciji pa naravno nista mogli nadomeščati češke pravniške fakultete; a bili sta ji mogočna pripravnica.

V Právnicki jednoti osredotočena obilica delavnih sil, redna znanstvena predavanja v društvu, nešteto v Právniku in pozneje tudi v drugih znanstvenih listih priobčenih strokovnih razprav, kakor tudi istočasno izhajajoči samostojni pravniški spisi, od katerih jih je bilo mnogo z nagrado obdarjenih od »Právnické jednote«, so polagoma vzgojili celo vrsto znanstveno izšolanih in s predavanji v pravniškem društvu izkazanih gojiteljev vede. Izbrane moči jurisprudence so se pod vodstvom starejših docentov — seveda v nemškem jeziku — habilitovali na visokih šolah v Pragi in na Dunaju. In trajalo ni dolgo — komaj dve desetletji, in že smo imeli rod izkušenih znanstvenikov! In ko se je potem vsled ugodnih političnih razmer storil korak za jezikovno delitev praške univerze (tega nismo mi iskali), nam je bilo mogoče — ne glede na že obstoječe češke učne stolice — pokazati na ugledno število sposobnih docentov, katerim so se brez skrbi mogle zaupati profesorske stolice!

Častita skupščina! O d h a j a j e v k r a t k e m v zasebnost in natanko poznavajoč stanje javnih stvari, smem brez strahu izjaviti, da se ni dala češka pravniška fakulteta v svoji znanstveni težnji nadkriliti od nobene druge v Avstriji — in da se, upam, tudi v prihodnje ne bode. In vse, kar sem slišal pohvalnih sodb o odlični kvalifikaciji čeških pravnikov iz ust poklicanih najvišjih sodnikov, učenjakov in ministrov, potrjuje izborni glas, katerega so češki pravniki vedno uživali. — Vznescena naloga, katero je prej gojila Právnická jednota: namreč vedno in vedno iskati nove sile, je od tega časa prešla seveda na češko državo in pravoznanstveno fakulteto. In tu smem vočigled mnogim napadom nepoklicanih s ponosom poudarjati, da nima, izvzemš dunajske pravniške fakultete, nobena druga v Avstriji tako močnega naraščaja docentov, kot praška češka fakulteta. Tu imamo krepko jedro in kali profesorskega kolegija za bodočo

neizogibno moravsko univerzo, katero sme češki narod ne le po svojem številu in davčni moči, nego tudi po svoji historični preteklosti in omiki ter po svojem eminentnem gospodarskem razvoju po vsi pravici zahtevati.

Pa tudi v drugem oziru sta češko pravniško društvo in njegovo glasilo, »Právník«, služila razvoju češkega pravníštva in občnemu prospehu. Brez pretiravanja se lahko trdi, da sta oba instituta odločno ugodno vplivala na to, da se je dvignil nivô pravosodja in javne uprave, kakor tudi odvetništva v čeških deželah. K temu uspehu sta pa izza osemdesetih let ne malo prispevali tudi moravskočeško društvo pravnikov, »Moravská jednota právnícká v Brně« in njegovo glasilo »Zprávy morav. jednoty právnícké«. Stalni stiki teoretikov in praktikov, vzajemne izmene bogatih izkušenj praktičnega življenja s pridobitvami in napredkom pravne vede so na veleplodonosen način prispevale, da se je oživilo, pospešilo in dvignilo izvršujoče pravosodje, ki se sicer kaj rado pogreza v pedantsko rokodelsko opravilo, katero ne more ustrezati niti potrebam naglo napredujočega življenja, niti zahtevam višje socialne pravičnosti — *juris aequi*.

(Konec prihodnjič.)

Razne vesti.

V Ljubljani, dne 15. junija 1904.

— (Odvetniška zbornica kranjska.) Dne 31. pr. m. popoldne se je vršil redni občni zbor odvetniške zbornice kranjske. Predsednik g. dr. Majaron je otvoril zborovanje in konstatiral sklepčnost. Zapisnikar je bil gosp. dr. Vodušek, overovatelj zapisnika pa gg. dr. Tominšek in dr. Kokalj. Prva točka dnevnega reda je bila letno poročilo odborovo o poslovanju v zadnji upravni dobi. Iz tega poročila, katerega je podal g. predsednik, posnamemo naslednje. Poslovnih števil, katere je imelo rešiti predsedstvo, oziroma odbor, je bilo 336. Odbor je imel 16 sej, zbornica sama pa je imela 2 izredna občna zbora. Število zborničnih članov se je skrčilo za enega, tako da jih je sedaj vpisanih 40 v imeniku odvetnikov. Nekemu odvetniškemu kandidatu se je zabranil vpis med odvetnike, in je stvar sedaj pri najvišjem sodišču. Odvetniških kandidatov je prirastlo 5,